

A nemzeti identitás formái Liptóban

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	3
1.1 A téma jelentősége	3
1.2 Módszertan	3
1.3 Források.....	4
2. A szlovák nemzeti mozgalom helyzete a 19. század második felében országos és regionális szinten	7
3. A Beseda (Szlovák Társaskör)	11
3.1 Az alapítás és a kezdeti időszak	11
3.2 Az 1892-es alapszabály	12
3.3 Az egyesület tagjai	13
3.4 Tevékenység.....	15
4. Magyar Társaskör.....	18
4.2 Az alapszabályok.....	19
4.3 A tagság.....	20
4.4 Egyesületi tevékenység	21
5. Összefoglaló	25
Kutatási eredmények	25
6. Bibliográfia.....	27

1. Bevezetés

1.1 A téma jelentősége

Kutatásomban a nemzeti identitás jellegzetességeit vizsgálom Liptó vármegyében a 19. század végének időszakában. A témát két egyesület, a szlovák Beseda (Szlovák Társaskör) és a magyar Magyar Társaskör működésén keresztül vizsgáltam. A kutatás tárgyának jelentőségét részben maga az időkeret adja. A két egyesületet a magyar nemzeteszme erősödésének időszakában vizsgálom. Ebben az időszakban a szlovák nemzeti politika és a szlovák nemzeti mozgalom már olyan jelentős eseményeken volt túl, mint a három szlovák gimnázium bezárása, a Matica slovenská felosztatása és a Szlovák Nemzeti Párt (Slovenská národná strana) passzivitásba vonulása. A liptói Magyar Társaskör pedig egy erősen szlovák többségű megyében működött. Ezért is érdekes áttekinteni a nemzeti narratívák és a nemzeti identitás megjelenését az egyesületi életben az adott időszakban. A téma aktualitását és jelentőségét továbbá az adja, hogy a magyar és a szlovák történetírás régen is, és ma is eltérően ítéli meg a társadalom és a nemzettudat fejlődésének kérdéseit. A szlovák szerzők gyakrabban foglalkoznak az országos, vagy a vármegyei magyar politika működésével, konkrétan „bűneivel”, de általában előítéletesen, sokszor sémák alapján teszik azt. Ezzel szemben a magyar történészek főleg globálisan vizsgálják Magyarország történetét a korszakban. A nemzetiségi témakör inkább másodlagos, és lényegében a nemzetiségi emancipációs mozgalmakat értik alatta. Ezek a témák az összefoglaló kézikönyvekben vagy a tankönyvekben is kísérő fejezetekként jelennek meg, és nem a korszak általános problémáinak részeként. Az 1970-es évek óta a dualizmus korszakát súlyos problémák (földkérdés, munkáskérdés, kivándorlás, nemzetiségi kérdés) ellenére általában pozitívan, haladóként ábrázolják, a modern Magyarország kiépülése, a magyar kultúra virágzása, a „polgárvilág” koraként jelenik meg. Ezzel szemben a szomszédos népek történetírásában ugyanezen időszak jórészt az erőszakos magyarosítás, az erősödő jogfosztás, a nemzeti fejlődés akadályozásának az időszakaként kerül bemutatásra.

1.2 Módszertan

Kutatásomban két, funkcióját és típusát nézve, hasonló egyesületet vizsgáltam. Az első a szlovák Beseda, magyar elnevezésével Tót polgári kaszinó volt, a másik pedig a magyar Magyar Társaskör, amelynek liptószentmiklósi és rózsahegyfi fiókját is vizsgálat alá vontam. Szorosabb értelemben a nemzeti identitás formáit vizsgáltam a két liptói egyesület életében 19. század végén. Arra a kérdésre igyekeztem választ találni, hogy a két egyesület milyen

eszközökkel és hogyan próbálta erősíteni a saját nyelvi és nemzeti identitását tagjaiban. A nemzeti narratívát kerestem a két egyesület működésében.

A fő kutatási kérdések megválaszolása érdekében részletesen vizsgáltam az egyesületek alapszabályait és a tagság összetételét. A rendelkezésre álló források segítségével a két egyesület tevékenységének részletekbe menő rekonstrukciójára törekedtem. Az eredmények összevetésével lehetőség nyílt a közös vonások és különbségek vázolására.

Jelen dolgozat csupán részben foglalkozik a két társaskör gyakorlati működésével. Az egyesületi élet olyan részeit, mint a pénzügyek, bérbeadások vagy konkrét személyek működése az egyesületben, a kutatás tárgya szempontjából nagyrészt mellőzi.

1.3 Források

Az általam feltárt forrásokat három csoportra lehet osztani: az egyesületek saját levéltári anyaga, a sajtó és más levéltári anyagok, továbbá a Liptó vármegyére vonatkozó főispáni, valamint alispáni iratok. A felhasznált források között egyaránt szerepelnek szlovák és magyarnyelvű források is, amelyeknek része eddig feldolgozatlan volt.

A két egyesület saját levéltári anyaga alkotta a kutatás elsődleges forrásbázisát. Ez mindkét egyesület esetében a liptószentmiklósi levéltárban található, amely a Szlovák Állami Levéltár zsolnai kihelyezett fiókja. Ez a Liptószentmiklóson található gazdag forrásanyag tette lehetővé az elemzésbe vont két magyar egyesület vizsgálatát, valamint a kutatás időbeli keretét szintén ez a forráscsoport jelöli ki.

A Slovenská beseda esetében rendelkezésre áll az 1897-1938 között íródott egyesületi jegyzőkönyv¹, amely információkat szolgáltatott az egyesület által szervezett eseményekről, a tagokról és az egyesület működéséről. Az általam vizsgált időszak ebben az esetben 1897-1899 közé esik, amely idő alatt 10 ülésre került sor. Az évente egy alkalommal tartott közgyűlésről és további választmányi ülésekről viszonylag részletes jegyzőkönyv maradt fent. Ezek az iratok szlovák nyelven íródtak és minden esetben jegyzői aláírással lettek ellátva.

A Magyar Társaskör saját levéltári anyagát a Rózsahegyi Magyar Társaskör 1882-1918 között íródott jegyzőkönyvei és más iratok alkotják, amelyek között szerepelnek éves jelentések, költségvetési kimutatások, más egyesületekkel és személyekkel folytatott levelezések, bérleti szerződések, taglisták². Továbbá a budapesti Országos Széchényi

¹ ŠAB LM, Fond Besedy v Liptovskom Mikuláši 1862-1938.

² ŠAB LM, Fond Maďarského spoločenského kruhu v Ružomberku 1882-1921.

Könyvtárban megtalálható a Liptószentmiklósi Magyar Társalgókör alapszabálya³ és könyvtári állományának címjegyzéke⁴, amelyek szintén fontos forrásnak bizonyultak.

Másodlagos forrásként a korabeli, főleg regionális sajtótermékeket használtam. A Slovenské listy (Szlovák Lap) és a Liptó című hetilapok nyújtották a legnagyobb segítséget a vizsgálódásban, kiváltképp az egyesületek által szervezett események típusainak megállapításában. Továbbá a Slovenská beseda korai működésének feltérképezése során segítségemre voltak a Pešťbudínske vedomosti című, szlovák nyelvű lap egyes számai.

A szlovák nyelvű, Rózsahegyen kiadott Slovenské listy, amely 1897-1899 között működött. A lapot a pánszlávizmussal vádolt Karol Salva szerkesztette és kiadását 1899-ben, a lapszerkesztő által indított több másik laphoz hasonlóan, a hatalom adminisztratív eszközökkel beszüntette. A hetilap egyfelől a szlovák nemzeti mozgalom eszméit hirdette, másfelől erősen propagálta a cseh-szlovák együttműködést és kölcsönösséget. A Slovenské listynek külön rovata volt, amely a szlovák nemzetiségi egyesületek működését mutatta be, ahonnan részletes információ érhető el a Szlovák Társaskör által szervezett rendezvényekről. Ez a forráscsoport, az egyesületi jegyzőkönyvekben található részletekkel kiegészítve átfogó képet nyújt a Szlovák Társaskör működéséről, az egyesület által szervezett rendezvények karakteréről. Sok esetben egy-egy társasági est részletes programját is közölték, amely nagyban hozzájárult kutatási kérdéseim megválaszolásához, megállapításaim megfogalmazásához. Továbbá a lapban lehozott véleménycikkek, amelyek az egyesületi élet jelenségeit boncolgatják, a szlovák nemzeti mozgalom nacionalista nézőpontját közvetítik. Ezeket az írásokat a hatalom hivatalos véleményét tükröző főispáni és alispáni iratokkal vettem össze.

További forráscsoportot jelentett a magyar nyelvű Liptó című hetilap, amely 1893 és 1919 között jelent meg, heti rendszerességgel, a Liptói Gazdasági Egyesület hivatalos orgánusaként. A vármegyében ez volt az elsőként kiadott regionális lap. A Liptó magyarbarát és kormánybarát hangnemben írt, a többségben szlovákok lakta Liptó vármegyében a magyar nemzetiségűek képviselőjeként. A lap a Magyar Társaskör által szervezett rendezvényekről szinte minden számban kisebb-nagyobb terjedelemben tudósított, bár nem olyan részletességgel, mint a már említett Slovenské listy a szlovák egyesületi élet eseményeiről.

Kutatásomban a fentiekben bemutatott sajtótermékek elsődleges fontosságú forrásbázist jelentettek. A forráskritika szigorú alkalmazása ebben az esetben rendkívül fontos, hisz mindkét hetilap a saját nyelvi egyesületének érdekében írt, a másik egyesület nemzeti törekvéseit pedig

³ A liptó-szent-miklósi magyar társalgási kör módosított alapszabályai. Liptószentmiklós, 1891.

⁴ A Liptó-Szent-Miklósi Magyar Társalgó-Kör tulajdonát képező könyvek címjegyzéke. Összeáll. Takács József. Liptószentmiklós, 1896.

rendszerint kritikusan mutatta be. Kutatásom lehetséges jövőbeli kiterjesztésére nézve elmondható, hogy a sajtó terén érdemes lehet az országos terjesztésű szlovák sajtótermékeket, illetve a régió másik magyar lapját, a Tátravidéki Hiradót is vizsgálódás alá vonni.

A felhasznált források harmadik csoportját a Liptó megyei levéltár vonatkozó anyaga alkotja. Ezt a forráscsoportot a Zsolnai Szlovák Állami Levéltár nagybiccsei székhelyén (Štátny archív Žilina so sídlom v Bytči) volt lehetőségem kutatni.⁵ Az 1394/1873. számú miniszterelnöki, valamint az 1508/1875. számú belügyminiszteri rendeletek értelmében a megye hatóságának az alapszabályokkal kapcsolatos iratanyagot kellett megőrizni, illetve féléves jelentéseket készíteni.⁶ Ez a forrásanyag részben hiányos Liptó megye esetében. Ennek ellenére a főispáni általános és bizalmas iratok között, illetve az alispáni iratok között számos olyan dokumentum található, amely releváns módon segítette kutatásomat. Legfontosabbak ezek közül az egyesületek engedélyeztetésével és alapszabályainak jóváhagyásával kapcsolatos dokumentumok, az 1873-as egyesületi összeírás iratai, a társaskörökben működő személyekről készült jelentések, valamint az egyes sajtótermékekkel kapcsolatos jelentések.

⁵ ŠAB: Liptovská župa II, Hlavný župan, A. Písomnosti dôverné, b. spisy, 1895, 1444. doboz, 2585., Liptovská župa II, Písomnosti podžupana, B. Administratívne písomnosti, c. spisy, 1895, 1916. doboz, 3075., Liptovská župa II, Písomnosti podžupana, B. Administratívne písomnosti, c. spisy, 1886, 1756. doboz, 3015., Liptovská župa II, Písomnosti podžupana, B. Administratívne písomnosti, c. spisy, 1892, 1843. doboz, 3045.

⁶ *Bősze Sándor*: Az egyesületi élet a polgári szabadság...Somogy megye egyesületei a dualizmus korában. Somogy Megyei Levéltár, Kaposvár, 1997. 22-24.

2. A szlovák nemzeti mozgalom helyzete a 19. század második felében országos és regionális szinten

Az alábbiakban az szlovák nemzeti mozgalom országos állapotát, valamint a liptói szlovák nemzeti élet helyi sajátosságait mutatom be a 1860-as évektől.

A szlovák nemzeti mozgalom a szlovák jövőt illető programja az 1860-as évek elején változott meg. Az 1848-49-es szabadságharc kudarcából tanulva a mozgalom vezetői immáron a Magyar Királyság állami kereteit elfogadva, ezen belül kívánták kielégíteni a szlovákság nemzeti igényeit. Azt követően, hogy az 1861-es parlamenti választásokon egyetlen szlovák képviselő sem jutott be az országgyűlésbe, a szlovák politikai vezetők nagygyűlés összehívása mellett döntöttek, ahol a szlovákság politikai követeléseit kívánták megfogalmazni. A gyűlésen való részvételre a szlovák nemzeti politika szócsöveként működő, 1861-től Budapesten megjelenő *Pešťbudínske vedomosti* című lap is biztatott. A gyűlésre végül Turócszentmártonban került sor, 1861. június 6-7-én. Az esemény fénypontjaként ötezer fős tömeg előtt került kihirdetésre a szlovákság politikai programját tartalmazó dokumentum, amely *A szlovák nemzet memoranduma* (Memorandum slovenského národa) címet kapta. Tartalmi szempontból a legfontosabb elem a nemzeti önállóság elismerésének követelése volt. A program egyfajta területi autonómiát, valamint a szlovák nyelv hivatalos nyelvként való elismerését követelte a szlovák többségű területeken. A tömeggyűlésen kihirdetett program még nem volt részleteiben kidolgozva, azonban a második, császár elé terjesztett változat már az autonómia konkrét tervezetét tartalmazta. A dokumentum megfogalmazza egy úgynevezett "felső-magyarországi szláv kerület" (hornouhorské slovenské okolie) létrehozásának tervét, amely révén a szlovák nemzeti vezetők saját törvényhozási és végrehajtó szervek felállítását követelték. Bár a memorandumba foglalt program megvalósítására végül nem kerülhetett sor, a dokumentumban kifejtett autonómiatervezet az első világháborúig a szlovák politikai program alapvető célját képezte. További jelentős előrelépést jelentett a mozgalom fejlődésében a Matica slovenská 1863-as megalapítása. A Matica céljai között szerepelt a szlovák nyelvű irodalmi és kulturális élet megszervezése, a tudomány és könyvkiadás támogatása. Szintén ebben az időben sikerült megnyitni és hivatalosan elismertetni Nagyrőcén, Znióvárán és Turócszentmártonban az első három szlovák nyelvű gimnáziumot is⁷

Az 1860-as években, Új Szlovák Iskola néven, egy új politikai irányzat jelent meg a szlovák nemzeti politikában. Az Új Iskola csoportosulás, mely 1868 decemberétől az Új

⁷ Kováč, Dušan: Szlovákia története. Kalligram, Pozsony, 2011, 138-146.

Szlovák Iskola néven pártot alapított, a magyarokkal való kiegyezésre törekedett. Ez a törekvés gyökeresen szemben állt a hagyományos Régi Iskola politikájával, amely az osztrák udvarral való egyezkedéssel látta előre mozdíthatónak a nemzet ügyét. Az Új Szlovák Iskola vezető egyéniségei Bobula János, Ján Palárik, Ján Mallý-Dusarov voltak. A párt szócsöveként a Slovenské noviny szolgált, és a pártközpontja Pesten helyezkedett el. Bobuláék programjukban elutasították a memorandumi "felső-magyarországi szláv kerületet", a magyar kormánynál pedig engedményeket és jogokat próbáltak kiharcolni a szlovák nemzet javára. Követelték a szlovák nyelv használati jogának kiterjesztését, a szlovák nemzet egyenjogúsítását, a szlovák nemzeti kongresszusok engedélyezését, és a szlovák zászló használatának engedélyét.⁸

Az 1868-as nemzetiségi törvény szintén befolyásolta a szlovák nemzeti életet. A magyar kormány törvénye (nemzetiségi politikusoknak is volt törvényjavaslatuk) viszonylag széles nyelvhasználati jogokat biztosított a nemzetiségeknek a közigazgatásban, bírászkodásban, az oktatásban, és az egyházban. A második nyelv használatát a közigazgatásban a törvény 20%-os arányhoz kötötte. A törvény viszont nem tartalmazott kollektív nemzetiségi jogokat és a politikai magyar nemzet megfogalmazása ellenállásba ütközött. Továbbá kifogásolták, hogy nem tartalmazott semmilyen szankciót a törvény be nem tartásának esetére.⁹

Valójában nem nemzetiségi-, hanem nyelvtörvényről volt szó, amelynek nem az volt a célja, hogy a nemzetiségek ne építhessék a maguk identitását és intézményeit, hanem hogy ne kényszerüljenek a magyar nyelv folyamatos használatára. Maguk a nemzeti mozgalmak (román, szlovák, szerb) az országgyűlési vitákban folyamatosan támadták a tervezetet, és alternatív szöveget nyújtottak be, a meghozott törvényt pedig nem fogadták el.¹⁰

Az 1870-es évek nagy visszaesést jelentettek a szlovák nemzeti mozgalom számára. Grünwald Béla, zólyomi alispán, kezdeményezésére 1874-ben bezáratták a három szlovák gimnáziumot, pánszlávizmusra hivatkozva. Ugyanazon okból a Tisza Kálmán miniszterelnökségének elején a Matica slovenskát, a legjelentősebb és a szlovák nemzeti életben rendkívül fontos szerepet játszó kultúregyesületet, is feloszlatták 1875-ben. Az 1880-as évektől felerősödtek a magyarosító tendenciák, részben Grünwald Béla Felvidék című nagyhatású röpiratának hatására, melyben a magyarosítást szorgalmazó írások jelentek meg,

⁸ *Zatykó Margit*: Politikai állásfoglalás Magyarhon mellett. Az Új Szlovák Iskola, mint a szlovák-magyar megegyezés szószólója a dualizmus korának első éveiben. *Pro Minoritate*, 2020 .Tavaszi, 72-76.

⁹ *Szarka László*: Szlovák nemzeti fejlődés- magyar nemzetiségi politika. Kalligram Könyvkiadó, Pozsony, 1995, 16-27.

¹⁰ *Ábrahám Barna*: A nemzetiségi törvény szlovák szemmel. *Erdélyi Jogélet*, III. Folyam(2020), 2. 124-139.

benne a magyarosításra úgy tekintettek mint a Felvidékről leselkedő veszély megállításának eszközét. 1882-ben alapították meg a Felvidéki Magyar Közművelődési Egyesületet a hazafias szellem és a magyar nyelv terjesztése céljából a szlovákok lakta területeken. 1885-ben a Matica zárolt vagyonából került alapításra a Magyarországi Tót Közművelődési Egyesület, mely szorosan együttműködött a Felvidéki Magyar Közművelődési Egyesülettel. Bár szlováknyelvű egyesületről volt szó, a feladata hazafias szellem terjesztése volt a főleg vidéken.¹¹

A szlovák nemzeti identitással és annak változataival a dualizmus korában Halász Iván foglalkozott részletesen. A nemzeti identitás hat fő típusát különböztette meg. Az első a hungarus tudat, a magyar államhoz tartozás érzése. Ez az identitás típus nem csupán a Magyar Királysághoz, mint államhoz való tartozást foglalta magába, de részben a történelmi és kulturális hagyományokon is alapult. A másik, a korszakban oly vitatott identitás a szlávokhoz tartozás volt. Az összszláv kölcsönösség gondolata a 18. századtól erősödött. Ahogy a dolgozatban is látni fogjuk, a pánszlávizmus, illetve a pánszlávizmus vádja központi szerepet kapott a szlovák nemzeti mozgalom és a magyar kormány közötti kapcsolatban. A dualizmus idején jelentősen erősödött a csehszlovák kölcsönösség vagy testvériség gondolata is, mely az identitás harmadik típusát jelentette. Ahogy látni fogjuk, ez az eszme is jelen volt az általunk vizsgált egyesület életében. Következő a szlovák etnikai tudat. Ez főleg L'udovít Štúr és követőinek köszönhetően erősödött meg a 19. század első felében. Itt szlovák nemzet kulturális, politikai és nyelvi önállóságának gondolata játszott központi szerepet. A szlovákság körében kétségkívül létezett magyar tudat is. Halász Iván által megkülönböztetett identitás típusok között a hatodik a szubnacionális identitás. Legismertebb példája az Eperjes és a sárosi régióban kialakult szlovák identitás, mely egyfajta ellenpólusa kívánt lenni a szlovák nemzeti mozgalomnak.¹²

Az egyesületi élet és a nemzetiségek kapcsolatában először meg kell jegyezni, hogy az 1868-as nemzetiségi törvény széles körben engedélyezte a nem magyar nemzetek számára az egyesületek létesítését. Magára az egyesületi életre vonatkozólag a dualizmus időszakában nem létezett törvényi szabályozás és működésüket miniszteri rendeletek szabályozták. Az 1394/1873 elnöki számú rendelet az egyesületek alapítását miniszteri engedélyhez kötötte. A nemzetiségek egyesület alapítási viszonylagos szabadságát az 1508/1875. belügyminiszteri számú rendelet szűkítette. A rendelet értelmében a nemzetiségek már csak irodalmi és közművelődési egyesületeket alapíthattak.¹³

¹¹ Szarka L.: Szlovák nemzeti fejlődés. i.m. 104-117.

¹² Halász Iván: Uhorsko a podoby slovenskej identity v dlhom 19. storočí. Kalligram, Bratislava, 2011, 13-37.

¹³ Bősze S.: "Az egyesületi élet a polgári szabadság" i.m. 17-18.

A szlovák nemzeti élet helyzetének bemutatásában áttérve a regionális szintre, lényeges ismerni a megye nemzetiségi viszonyait. Az 1881-es népszámlálás anyanyelvi adataiból tudjuk, hogy a megye lakosságának 90,4%-a szlovák anyanyelvű, 1,9 %-a magyar anyanyelvű és 3,7%-a német anyanyelvű volt.¹⁴

A kutatás tárgyából kiindulva fontos megemlíteni a kisvárosok szerepét a szlovák nemzeti fejlődésben. Ez a szerep rendkívül fontos volt, hisz szlovák nagyváros hiányában a nemzeti élet leginkább a kisvárosokban és általa kínált lehetőségekben tudott leginkább kiteljesedni. Ide tartoztak a különböző kulturális intézmények, iskolák vagy az ide összpontosult értelmiségi réteg. A kisvárosokban zajló nemzeti életről a szlovák sajtó folyamatosan tudósított. Az irodalomban a kisvárosi élet negatív és pozitív megítélésben is részesült. Egyrészt a város jelentette a nemzeti tudat fejlődésének színterét, másrészt pedig a magyarkodás, a szellemi igénytelenség, provincializmus jelképe volt.¹⁵

A továbbiakban szeretném röviden jellemezni a dolgozatban vizsgált két egyesület székhelyül szolgáló Liptószentmiklóst. A megye központját a korszakban gazdasági, ipari, nemzeti és kulturális központként jellemezhetjük. A nemzeti mozgalom szempontjából fontos, hogy a szlovákok vezetői itt gyűltek össze 1848. május 10-én és kinyilatkoztatták követeléseiket a Szlovák nemzet kérelmeit. Liptószentmiklós már a 19. század első felében a bírgyártás központjaként erős vállalkozói réteggel rendelkezett, mely aktívan belekapcsolódott a nemzeti életbe. Kulturális szempontból kiemelkedő helyét a Gašpar Fejérpataky Belopotocký nevéhez fűződő első kölcsönző könyvtár, és az első amatőr színtársulat alapítása biztosította, ezek mellett itt alakult meg az első össznemzeti egyesület, a Tatrín.¹⁶

A liptószentmiklói egyesületi élet, az új egyesületek alapítása szempontjából a leggazdagabb időszakban, a 19. század 60-as éveiben kezdődik a jelen dolgozat tárgyát képező Beseda alapításával. Nemzeti és típus szempontjából is különböző egyesületek jöttek létre, összesen körülbelül 22 új egyesület alakult meg. A szlovák egyesületek között volt a Besedán kívül még Tatrán Dalegylet, Dobrodej, Živena vagy a Matica slovenská helyi fiókja. A Magyar Társalgási körön kívül magyarnyelvű volt például a Liptó-Szent-miklói Dalegylet.¹⁷

¹⁴ Az 1881. év elején végrehajtott népszámlálás főbb eredményei megyék és községek szerint rendezve, II. kötet, Az Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1882, 160-163.

¹⁵ *Ábrahám Barna*: Megmaradni vagy beolvadni? A szlovákság polgárosodása a 19. század második felében. Kalligram Kiadó, Pozsony, 2016. 280-282.

¹⁶ *Ábrahám B.*: Megmaradni vagy beolvadni? i.m. 282-283.

¹⁷ *Kovačevićová, Soňa*: Liptovský svätý Mikuláš, Mesto spolkov a kultúry v rokoch 1830-1945, Liptovský Mikuláš, 1993, 45-47.

3. A Beseda (Szlovák Társaskör)

3.1 Az alapítás és a kezdeti időszak

Az egyesület működésének korai időszakát két okból fontos áttekinteni. Egyrészt azért, mert elsődleges forrásból csak az 1862-es, az egyesület alapításának évében megírt alapszabályt ismerjük, másrészt pedig azért, mert összehasonlítva az általunk vizsgált időszakokkal, bizonyos szempontokból fontos változások történtek. A Szlovák Társaskört 1862-ben alapították. Erről az 1873-as egyesületi összeírás tudósít, ahol a Tót Casinó, Beseda színházi egyesület elnevezés alatt szerepel. Ebből, az 1873-as rendelet alapján, a főszolgabíró által készített összeírásból tudjuk, hogy az egyesületnek akkoriban 115 tagja volt, székhelye pedig Liptószentmiklóson volt.¹⁸ Másik elnevezése a Tót Polgári Kaszinó volt. Ezt az elnevezést főleg a későbbiekben, elsősorban 1892 után használták. A levéltári fondja a Beseda elnevezést viseli.

Az egyesület első, 1862-es alapszabályát a szlovák nemzeti mozgalom akkori szócsöve, a Pešťbudínske vedomosti közölte 1865-ben, 22. számában. Az alapszabály kétnyelvű változata ugyanúgy megtalálható az alispáni iratok között, a későbbi, 1892-es alapszabály módosítással kapcsolatban. Az alapszabály deklarálja, hogy az egyesület fő céljának a művelődés terjesztését, a szlovák nemzeti ügy támogatását, valamint a nemzeti identitás erősítését tekinti, egyházi és politikai kérdések kizárása mellett. Az egyesület mellékfeladatának tekinti a színházi előadások, táncestélyek és egyéb rendezvények szervezését. Az ezekből származó bevételt a nemzeti mozgalom támogatására kívánja fordítani. Továbbá az egyesület egy könyvtárat is szándékozik fenntartani, ahonnan kölcsönzési díj ellenében a tagoknak lehetőségük lesz könyvkölcsönzésre. Az egyesület ugyanúgy feladatának tekintette, különböző drámaíró pályázatok kiírásával, a szlovák nyelvű drámaírás támogatását is. Az egyesület tagjává válhatott bármely olyan liptói férfi lakos, akit a bizottsági gyűlés megszavaz. A közgyűlés többségi szavazással vonhatta meg bárkitől a tagságot. Az egyesület közgyűlése évente legalább egyszer ülésezett az adott év végén, vagy rendkívüli esetekben, más előre kihirdetett időpontban is. A bizottsági ülésekre évente többször került sor. Abban az esetben, ha az egyesület megszűnne, az egész vagyona a Matica slovenskát illelné. Ha a Matica időközbeni megszűnése esetén az egyesületi tulajdont a helyi katolikus és evangélikus iskolák kapnák meg. Az alapszabály

¹⁸ ŠAB Liptovská župa II, Písomnosti podžupana, B. Administratívne písomnosti, c. spisy, 1895, 1916. doboz, 3075, Hlásenie o spolkoch v župe 1260/1873.

leszögezte, hogy az egyesület tagjai évente többször rendezzenek verses-zenés esti multságokat és színházi előadásokat, a helyi iskolások közreműködésével. Az alapító tagoknak kötelességük volt évente 5 arany tagsági díjat fizetni. A többi tagnak kötelessége volt évi 2 arany tagsági díjat fizetni, de a pénzügyi kérdésekben nem volt szavazati joguk. A választmányt az egyesület elnöke, alelnöke, 24 választmányi tag, két titkár, könyvtáros, pénztárnok, gazdasági ügyekért felelős és egy színház felelős alkotta.¹⁹

Az egyesület e korai időszakába betekintést nyújt több, a Pešťbudínske vedomostiban megjelentetett cikk is. A Pešťbudínske vedomosti 1861. évi 56. számában az egyesület későbbi jegyzője Jozef Bella írja, hogy a liptói szlovák életben és az egész nemzet életében nagy előrelépést jelent a Beseda alapítása. A szlovák irodalmi élet támogatása és a szlovák nyelvű színházi darabok írása is rendkívül fontos a nemzet számára, és az egyesület ezeket is kívánja támogatni. Felhívja szlovák testvéreit, vegyenek részt az egyesület által szervezett drámaíró pályázaton.²⁰ A Pešťbudínske vedomosti 1863. évi 22. számának másik cikkében, az akkori jegyző Ján Bauer írja, hogy a liptói szlovákok azzal a céllal alapították a társalgó és színházi egyesületet, hogy a nemzeti identitást erősítsék és nemzeti szellemben neveljék a liptói szlovákságot. Az egyesületi gyűléseket a parlamenti gyűlésekhez hasonlítja, ahol értelmiségiek és iparosok, fiatalok és idősek, mind együtt társalognak és részt vesznek az egyesület életében. Leírja, hogy az egyesületben egyaránt nagy az érdeklődés a tagok között a sajtó olvasása és a színházi előadások iránt is.²¹ Kutatásunk szempontjából fontos, hogy az egyesület az 1862-es alapszabály alapján a kezdeti időszakban nyíltan a szlovák nemzeti mozgalom támogatása mellett állt ki. Az alapszabály erős nemzeti narratívát tartalmazott. Az ebből az időszakból származó sajtócikkek esetében is látjuk, hogy az egyesületet a szlovák nemzeti ügy támogatása eszközének tekintették.

3.2 Az 1892-es alapszabály

A dolgozatban vizsgált időszakban egy alapszabály módosításra került sor, 1892-ben. Az alapszabály módosítás végig követhető a Liptó vármegyei főispáni iratokban. Az 1892. január 3-ai közgyűlés döntött az alapszabály módosításáról. Az egyesület akkori elnöke, Ondrej Uličný, a Belügyminisztériumnak írt levélben azt írja, hogy az új alapszabály a

¹⁹ Stanovy a zakladnie zakony liptovsko Vrbicko Sv. Mikulášskej a Vrbic.Sv.Mikulášsko-Hušťáckej Besedy a spolu divadelného od roku 1862. Pešťbudínske vedomosti 5. évf., 22. sz., 1865.3.17., 2-3., vagy ŠAB Liptovská župa II, Písomnosti podžupana, B. Administratívne písomnosti, c. spisy, 1892, 1843. doboz, 3045, Zápisnica z rokovania Vrbicko-hušťáckej- sv. mikulášskej Besedy

²⁰ Bella, Jozef: Zriedenie Slovenskej besedy. Pešťbudínske vedomosti, 1. évf., 56. sz., 1861.9.27., 2.

²¹ Bauer, Ján: Napredovanie besedného spolku. Pešťbudínske vedomosti, 3. évf., 22. sz., 1863.3.17., 1-2.

Liptószentmiklósi Magyar Társaskör alapszabályának mintájára íródott, miután a kor szelleme megkívánta a módosítást.²² Azzal a megjegyzéssel kapcsolatban, hogy a kor szelleme megkívánta a módosítást elmondható, hogy az 1890-es években a Szapáry Gyula miniszterelnök által szervezett, 1890 október 23-án lezajlott felvidéki konferencia után, valóban szigorítás tapasztalható a magyar kormány felvidéki nemzetiségi politikájában. Ez az egyesületeket is érintette.²³ A Liptószentmiklósi Magyar Társaskör 1890-es alapszabályát ismerjük. Erről az alapszabályról még a dolgozat későbbi fejezeteiben a Magyar Társaskörrel kapcsolatban lesz szó, de ennél a pontnál fontos megállapítani, hogy ez az alapszabály nem tartalmaz semmilyen nemzeti narratívát.²⁴ Feltételezhető, hogy a szlovák egyesületé sem tartalmazott ilyet. Ezt a feltételezést alátámasztja az is, hogy 1892-ben a főszolgabíró az alispánnak írt levelében fejezi ki meggyőződését, hogy nem alapszabály módosításról van szó, hanem új alapszabály elfogadásáról. Az ő véleménye szerint a Beseda korábbi formájában megszűnt és az addigi tagok valójában új egyesületet alapítanak, új alapszabállyal. Ennek ellenére a főszolgabíró az alapszabály elfogadását tanácsolja, mivel véleménye szerint ez már mentes a hazaellenes színészet elemeitől.²⁵

3.3 Az egyesület tagjai

Az egyesület tagjairól és működéséről részletesebb információkat legfőképp a közgyűlések és bizottsági gyűlések jegyzőkönyveiből kaphatunk. Az egyesületi tagság összetételét az egyesület nemzeti identitás lenyomatának kutatása szempontjából is fontos áttekinteni.

A tagok között találunk vállalkozókat, iparosokat, értelmiségieket, orvosokat, jogászokat, akik mind liptói lakosok. Az új tagok felvételének megszavazása a gyűlések elején történt. Ezek a szavazások a jegyzőkönyvbe kerültek és ennek köszönhetően ismerjük a rendes tagok mesterségét vagy származását. Az 1898. december 11-én tartott bizottsági gyűlés jegyzőkönyve szerint például két új tagot szavazott meg a bizottság: Ferdinand Ballo orvost és Cyril Lichondus asztalost.²⁶ Az 1862-es alapszabály és az 1890-es magyar egyesület alapszabálya, melynek példájára íródhatott a szlovák egyesület 1892-es alapszabálya (előző

²² ŠAB Liptovská župa II, Písomnosti podžupana, B. Administratívne písomnosti, c. spisy, 1892, 1843. doboz, 3045, Zápisnica z rokovanja Vrbicko-hušťackej- sv. mikulášskej Besedy.

²³ bővebben: Szarka László: Szlovák nemzeti fejlődés- magyar nemzetiségi politika. Kalligram Könyvkiadó, Pozsony, 1995, 125-130.

²⁴ A liptó-szent-miklósi magyar társalgási kör módosított alapszabályai. Liptószentmiklós, 1891.

²⁵ ŠAB Liptovská župa II, Písomnosti podžupana, B. Administratívne písomnosti, c. spisy, 1892, 1843. doboz, 3045, Zápisnica z rokovanja Vrbicko-hušťackej- sv. mikulášskej Besedy.

²⁶ ŠAB LM Fond Maďarského spoločenského kruhu v Ružomberku 1882-1921. 1898. december 11-ei bizottsági gyűlés jegyzőkönyve.

fejezetben kifejtve), a következő pontokat tartalmazták a tagfelvétellel kapcsolatban.

Az 1862-es alapszabály a belépést minden feddhetetlen liptói lakos számára engedélyezte, amennyiben a bizottság legalább 12 tagja megszavazta azt. A bizottság tagjai azonban csak liptószentmiklósi, verbici (Vrbica) vagy hustáki (Hušťák) lakosok lehettek.²⁷ A Liptószentmiklósi Magyar Társalgókör 1890-es alapszabálya a belépést minden „*feddhetetlen jellemű művelt egyén*” számára biztosította, amennyiben rendelkezett egy ajánlással, valamint, ha a választmányi titkos szavazásban jóváhagyták jelentkezését. Ebben az esetben a tagság két típusát különböztették meg. A tag lehetett rendes, beltág vagy kültág, így lehetőség adódott a belépésre a nem helyben lakó férfiak számára is.²⁸

Elmondható, hogy sem a korábbi, sem a későbbi alapszabály nem kötötte a belépést kimondottan a nemzeti identitáshoz, annak ellenére, hogy az 1862-es alapszabály erős nemzeti narratívát tartalmazott.

A kutatási kérdések megválaszolása szempontjából érdekes szemügyre venni a szlovák egyesület vezetőit. Ezekben a pozíciókban többször a szlovák nemzeti mozgalom kiemelkedő alakjait és politikailag aktív személyiségeket találunk. Mindez már a rendelkezésünkre álló 1897-1899 között készült jegyzőkönyvek vizsgálatából is könnyen kitűnik. Például Ján Ružiak, egyesületi elnök a 19. század kilencvenes éveiben a Szlovák Nemzeti Párt új politikusai közé tartozott, ebben az időszakban ügyvédként dolgozott Liptószentmiklóson. Később a magyar és a csehszlovák országgyűlésben is képviselő volt. Emellett pedig a turócszentmártoni nyilatkozat egyik aláírója is volt.²⁹ Emil Stodola, egyesületi jegyző, aki 1885-től a Szlovák Nemzeti Párt vezetésében is részt vett, szintén a turócszentmártoni nyilatkozat aláírói között volt 1918-ban.³⁰ Jur Janoška a csehszlovák gondolat egyik képviselőjeként aláírta a a turócszentmártoni nyilatkozatot, később pedig a csehszlovák parlament képviselője és a Matica slovenská elnöke volt.³¹ A Liptó vármegyei főispáni iratok között olyan jelentéseket is találunk, melyek pánszlávizmussal vádolják az egyesület egyes vezetőit, például a már említett Jur Janoškát vagy Kállay Adolf egyesületi titkárt. Az egyik jelentés szerint a két említett személy

²⁷ Stanovy a zakladnie zakony liptovsko Vrbicko Sv. Mikulášskej a Vrbic.Sv.Mikulášsko-Hušťáckej Besedy a spolu divadelného od roku 1862. Pešťbudínske vedomosti 5. évf., 22. sz., 1865. 3. 17., 2-3.

²⁸ A liptó-szent-miklósi magyar társalgási kör módosított alapszabályai. Liptószentmiklós, 1891.

²⁹ Ružiak, Ján, online:

<https://web.archive.org/web/20160305010735/http://www.presov.sk/portal/?c=12&id=15413>, letöltés ideje: 2022.12.16.

³⁰ Džentlmen slovenskej politiky, online:

<http://web.archive.org/web/20070630104741/www.civil.gov.sk/archiv/casopis/2002/21/2126mi.htm> letöltés ideje: 2022.12.16.

³¹ Švorc, Peter: Juraj Janoška – kňaz a politik. In. JURÁŠ, Ján (ed.). Sláva šľachetným. Liptovský Mikuláš : Spolok Martina Rázusa, 2010, 64-81.

egy 1896-os diákrendezvényt használt fel pánszláv zászló bontására és államellenes beszédek elmondására.³² De hasonló jelentések készültek más tagokról is, például Rehor Uram Podtatranskýról vagy Karol Ruppeldtról.³³

3.4 Tevékenység

Az egyesület tevékenységét, illetve az egyesület által szervezett rendezvényeket fontos megvizsgálni annak a kérdésnek megválaszolása szempontjából is, hogy hogyan erősítette tagjaiban az egyesület a nemzeti identitást. Hogyan nyilvánult meg a nemzeti jelleg az egyesület életében. A Slovenská beseda tevékenységi körének vizsgálatához leginkább a gyűlések jegyzőkönyvei, a sajtó és az éves költségvetések adtak támpontot. Az egyesület évi költségvetéseit tekintve megállapítható, hogy a kiadások viszonylag nagy részét a sajtótermékek előfizetési költsége képezte. Évente átlagosan 25-30%-ot tett ki ez a tétel.³⁴ A rendelkezésre álló jegyzőkönyvekből az általunk vizsgált időszak három évében (1897-1899) előfizetett sajtótermékek listáját kapjuk meg: Národnie Noviny, Slovenské pohľady, Cirkevné listy, Černokňazník, Obzor, Hlásnik, Dom a škola, Stráž na Syone, Naša doba, Pútnik sv. vojtešský, Slovenské listy, Kresťan, Katolícke noviny, Literálne listy, Pester Lloyd, Budapesti Hírlap, Ludové noviny, Višehrad, Zlatá Praha, Osveta, Listy Pražské, Rodina a škola, Prehľad Slovanský, Egyházi Szemle, Bolond Istók, Alkotmány, Hospodárske noviny, Hlas, Priateľ dietok, Slaviches Echo, Hazánk.³⁵ Megállapítható, hogy nyelvi és műfaji szempontból is különböző lapok kerültek előfizetésre. Legnagyobb részét a szlovák és a cseh nyelvű sajtótermékek jelentették, de találkozunk magyar és német lapokkal is. Az összeírásokban egyaránt szerepelnek politikai, egyházi, szépirodalmi lapok vagy élclapok. A jelen kutatás szempontjából fontos kiemelni, hogy magyarbarát és kormánybarát sajtótermékeket (például a szélsőségesen nemzeti Budapesti Hírlapot) is megrendeltek, de a csehszlovák kölcsönösséget és együttműködést hirdető lapokat is. Kiemelendők ezek közül a Dom a škola és a Slovenské listy című, Karol Salva által szerkesztett és pánszlávizmussal vádolt lapok. Mindkét esetben a

³² ŠAB Liptovská župa II, Hlavný župan, A. Pisomnosti dôverné, b. spisy, 1895, 1444. doboz, 2585., Správa mikulášskeho služneho o činnosti Jur Janošku a Adolfa Kállaya.

³³ ŠAB Liptovská župa II, Hlavný župan, A. Pisomnosti dôverné, b. spisy, 1894, 1444. doboz, 2583. Opatrenia politických a cirkevných úradov proti učiteľom Uramovi a Ruppeldtovi za účasť v slovenskom národnom hnutí.

³⁴ ŠAB LM Fond Besedy v Liptovskom Mikuláši 1862-1938. 1897. december 17-ei, 1898. december 18-ai közgyűlések jegyzőkönyvei és az 1899. december 9-ei választmányi gyűlés jegyzőkönyve.

³⁵ ŠAB LM Fond Besedy v Liptovskom Mikuláši 1862-1938. 1897. december 17-ei és 1899. december 17-ei közgyűlések jegyzőkönyvei, 1898. december 11-i, 1899. október 5-ei és 1899. december 17-ei választmányi gyűlések jegyzőkönyvei.

megyei kormányzat jelentéseket készített terjesztésükről és később be is tiltotta őket.³⁶

Már az egyesület alapszabályából is tudjuk, hogy a célkitűzések között egy könyvtár fenntartása is szerepelt. A költségvetésben a kiadások 5%-át tette ki a könyvtárra szánt összeg.³⁷ Sajnos a könyvtár működéséről és felépítéséről csak kevés információ áll rendelkezésre. Az egyik leggazdagabb forrás az 1874-ben Orol című újság 5. számában közölt cikk. Ez az írás a Beseda könyvtárával kapcsolatban leírja, hogy körülbelül 240 kötetet számlál, legfőképp a dráma műfajából és további 60 kéziratot, idegennyelvű színházi darabok fordításaival. A cikk szerzője ironikusan megjegyzi, hogy bár az épület előtti utca hangos és nyüzsgő, a könyvtári termek üresek és az egyesületi tagok inkább csak az esti színházi előadásokat látogatják.³⁸ A könyvtár gyenge látogatottságát az 1898 évi közgyűlésről a Slovenské listyben megjelent cikk is megerősíti, mely szerint az elolvasott könyvek és olvasók száma még mindig alacsony.³⁹ Az 1862-es alapszabály (az 1890-es Liptószentmiklósi Magyar Társalgókör alapszabálya is) a könyvtár kezelésére külön funkciót jelölt ki. A könyvtáros tagja volt a választmányi bizottságnak.⁴⁰

A sajtóelőfizetéseken és a könyvtár fenntartásán kívül az egyesület tevékenységének néhány további körét is meg kell említenünk. Ezek az esti zenés-táncos rendezvények, irodalmi estek, színházi előadások és a kapcsolattartás más egyesületekkel.

Az esti zenés táncos rendezvények általában egyszeri alkalmak voltak, de 1898-tól például már minden csütörtökön szerveztek egy ilyen estét. Az egyesület új termeinek megnyitása alkalmából 1897. november 20-án szervezett esti mulatság programját részletesen ismerjük is. Ennek az estének programpontjai között szerepel zongorajáték és táncos mulatság, de olyan programpontok is, melyek jobban összekapcsolódnak az egyesület nemzeti jellegével. A rendezvény Rehor Uram- Podtatranský beszédével kezdődött. Ebben a költő kifejtette, hogy az egyesület tevékenységében a szlovák nemzet jövőjét látja. Az egyesületet fényhez hasonlítja, mely a haza iránti szeretetet ébreszti fel a szegény szlovák nép szívében. Az est további programja a szlovák népdalok éneklése után egy színházi előadás volt. Az egyszerreplős vígjáték

³⁶ ŠAB Liptovská župa II, Hlavný župan, A. Pisomnosti dôverně, b. spisy, 1897, 1445. doboz, 2586. Rozširovanie časopisu Dom a škola, ktorý vydával česko-slovenský spolok v Prahe, v školách Liptova; Správa o Karolovi Salvovi, ktorý vydával v Ružomberku Slovenské listy.

³⁷ ŠAB LM Fond Besedy v Liptovskom Mikuláši 1862-1938. 1897. december 17-ei, 1898. december 18-ai közgyűlések jegyzőkönyvei és az 1899. december 9-ei választmányi gyűlés jegyzőkönyve.

³⁸ Prehľad terajších slovenských vzdelávateľných spolkov a verejných knižníc. Orol, 5. évf., 1874, 5. sz., 150-152.

³⁹ Dnes konalo naše meštianske kasíno riadne valné zhromaždenie. Slovenské listy, 2. évf., 1896, 6. sz, 5-6.

⁴⁰ Stanovy a zakladné zákony liptovsko Vrbického Sv. Mikulášskej a Vrbic.Sv.Mikulášsko-Hušťáckej Besedy a spolu divadelného od roku 1862. Pešťbudínske vedomosti 5. évf., 22. sz., 1865.3.17., 2-3. ; A liptó-szent-miklósi magyar társalgási kör módosított alapszabályai. Liptószentmiklós, 1891.

az anyanyelv szépségét és használatának fontosságát emelte ki.⁴¹

A szlovák irodalmi rendezvények szervezése a második fontos típusa volt az egyesületi tevékenységnek. A rendelkezésre álló források időszakában két ilyen esemény került megrendezésre, amikor egy-egy szlovák költő munkásságát ünnepelték meg a tagok. Rehor Uram Podtatranský⁴² 25 éves irodalmi munkásságának megünneplése 1898-ban történt. A költő irodalmi sikereiről előadást hallgathattak meg a résztvevők és a műveit is előadták. Az ünnepi köszöntők után az ünnepelt tartott beszédet, melyben kifejtette, hogy munkájában mindig a nemzet és az Isten iránt érzett szeretete vezérelte.⁴³ Pavol Országh Hviezdoslav⁴⁴ 50. születésnapjának ünnepelésére 1899 nyarán került sor. Az est megrendezése hasonló volt, mint Podtatranský esetében. Érdeemes megemlíteni Kállay Adolf egyesületi titkár szavalatát. Naše Tatry (A Tátránk) című verset adta elő⁴⁵, mely a Tátra fiainak és Tátra nemzetének szomorúságáról, fájdalmaról és sírjáról szól, a végén azzal a meggyőződéssel, hogy amíg csak felkel a nap, addig harcolni kell és nem szabad ezt a harcot feladni.⁴⁶

Az egyesületi jegyzőkönyvekben az együttműködésre is találunk példát más egyesületekkel. Az egyesület támogatta a Szlovák Múzeumi Egylet alapítását, mely részben folytatta az 1875-ben megszüntetett Matica slovenská tevékenységét. Erre a célra konkrét pénzösszeg is elkülönítésre került.⁴⁷ Ugyanúgy az egyesület együttműködött más liptói szlovák identitású egyesületekkel is, akár a feljebb említésre került események szervezésékor is.

⁴¹ Otvorenie nových miestností meštianskeho kasína. Slovenské listy, 1.évf., 1897, 2.sz., 2. ; Uram- Podtatranský, Rehor: Buď svetlo! Slovenské listy, 1.évf., 1897, 2.sz., 1.

⁴² Rehor Uram-Podtatranský (1846-1924) szlovák költő és író volt. 1867-től Liptószentmiklóson tanító. Jelentős az újságírói tevékenysége, főleg a Slovenské Pohľady és a Národné noviny című lapokban. Magyar drámákat fordított szlovák nyelvre. A dualizmus kori szlovák nemzeti élet kiemelkedő alakja. online: <https://www.litcentrum.sk/autor/rehor-uram-podtatransky> letöltés ideje: 2023.01.5.

⁴³ 25. ročníka spisovateľa R. Urama- Podtatranského. Slovenské listy, 2. évf., 1898, 3. sz., 6.

⁴⁴ Pavol Országh Hviezdoslav (1849-1921) a modern szlovák költészet úttörője, továbbá drámaíró és műfordító volt. Az ügyvédi vizsga letétele után az élete nagy részét Árva vármegyében élte le, először járásbíróként, később ügyvédként. Legelső verseit még magyar nyelven írta. 1912-től a Kisfaludy Társaság tagja. online: <https://www.litcentrum.sk/autor/pavol-orszagh-hviezdoslav/komplexna-charakteristika-tvorby> letöltés ideje: 2022.01.5.

⁴⁵ Hviezdoslavov večierok. Slovenské listy, 2. évf., 1899. 2. 4., 12. sz., 5-6.

⁴⁶ Hviezdoslav, Pavol Országh: K Tatrám (1890) online: https://zlatyfond.sme.sk/dielo/196/Orszagh-Hviezdoslav_Zalmy-a-hymny/6 letöltés ideje: 2022.12.20.

⁴⁷ ŠAB LM Fond Besedy v Liptovskom Mikuláši 1862-1938, 1899. október 5-ei választmányi gyűlés jegyzőkönyve.

4. Magyar Társaskör

A Besedával azonos típusú, magyar nyelvű egyesületek közül kettő került a kutatás fókuszába, a Liptószentmiklósi Magyar Társalgókör, valamint a Rózsahelyi Magyar Társaskör. A két egyesületre vonatkozó forrásokból azok hasonló szervezeti működése és azonos alapszabályban deklarált céljai rajzolódhatnak ki.⁴⁸ Az egyesületek forrásanyagában többszöri utalás található a két társaskör testvériségére. A Rózsahelyi Magyar Társaskör teremt a liptószentmiklósi tagoknak, a kölcsönösség elvénél fogva elérhetővé tették.⁴⁹ A két társaskör, amint azt a két egyesület levelezéséből megtudhatjuk, a testvériségre hivatkozva a tagok ünnepélyes összeírását is megosztotta egymással.⁵⁰

A két egyesület együttes vizsgálatára a források sajátossága miatt is kerülhetett sor. A Liptószentmiklósi Magyar Társaskörre vonatkozó sajtóanyag sokkal gazdagabb, azonban elsődleges forrásként csupán az 1890-es alapszabály ismert. Ezzel szemben, a Rózsahelyi Magyar Társaskör saját forrásanyaga rendkívül gazdag. A liptószentmiklósi levéltár őriz jegyzőkönyveket az 1883-1894 közötti időszakból, ezeken túl pedig további gazdag forrásanyag, levelezés, költségvetési kimutatások, tagösszeírások, szerződések és az alapszabály is fennmaradt. Ebben az esetben viszont nem áll rendelkezésre, illetve csak nagyon korlátozott terjedelemben, sajtóanyag, ami főként az egyesületi tevékenységgel kapcsolatban nyújt részletesebb információkat. Ebből következően, a két egyesület együttes vizsgálata révén lehetőség nyílik a szlovák többségű megyében működő magyar társaskörök komplex vizsgálatára és a felvetett kutatási kérdések megválaszolására.

Az 1873-as liptói együleti összeírásban a Liptószentmiklósi Magyar Társalgókör, mint Magyar olvasókör szerepel. Az egyesületet 1870-ben alapították, az összeírás elkészülésének idejében pedig 119 tagot számlált.⁵¹ A Rózsahelyi Magyar Társaskört csak később, 1876-ban alapították Rózsahelyen.⁵²

⁴⁸ A liptó-szent-miklósi magyar társalgási kör módosított alapszabályai. Liptószentmiklós, 1891.; ŠAB LM Fond Maďarského spoločenského kruhu v Ružomberku 1882-1921, Rózsahelyi Magyar Társaskör Alapszabálya.

⁴⁹ ŠAB LM Fond Maďarského spoločenského kruhu v Ružomberku 1882-1921, Rózsahelyi Magyar Társaskör Alapszabálya.

⁵⁰ ŠAB LM Fond Maďarského spoločenského kruhu v Ružomberku 1882-1921, A liptó szentmiklósi magyar társalgási Kör a Rózsahelyi casino tekintetes elnökségének, 1891. április 9.

⁵¹ ŠAB Liptovská župa II, Písomnosti podžupana, B. Administratívne písomnosti, c. spisy, 1895, 1916. doboz, 3075, Hlásenie o spolkoch v župe 1260/1873.

⁵² ŠAB LM Fond Maďarského spoločenského kruhu v Ružomberku 1882-1921, Rózsahelyi Magyar Társaskör Alapszabálya, 3.

4.2 Az alapszabályok

A kutatás módszertana szerint haladva először a két alapszabályt elemzem. A kutatási kérdések megválaszolásához először fontos áttekinteni milyen célokat és milyen sajátosságokat deklaráltak az egyesületek. Továbbra is releváns a nemzeti narratíva szempontjából megvizsgálni az alapszabályokat, annak ellenére, hogy ez részben már a szlovák társaskör kapcsán tisztázásra került.

Összefoglalva elmondható, hogy a rendelkezésre álló 1886-os rózsahegyi alapszabály, valamint az 1890-es liptószentmiklósi alapszabály nagyrészt hasonló. Az egyesületek működésének megfogalmazott célja mindkét esetben a művelődés terjesztése a művelt társalgás elősegítése révén, mindkét esetben a politikai, illetve az egyházi kérdések kizárása mellett. Ezeknek a céloknak az eléréséhez az egyesületek a következő tevékenységeket végzik: hírlapok előfizetése, könyvtár fenntartása, felolvasások, társas játékok biztosítása. A zene, a tánc és az egyéb társas multságok a rózsahegyi esetben hangsúlyosabban szerepelnek az alapszabályban.

A kör tagjává csak feddhetetlen jellemű egyén válhatott. A rózsahegyi kör esetében az alapszabályban deklarált módon csak férfiak. Mindkét egyesület több típusú tagságot különböztetett meg, tekintettel a tag lakhelyére. Évente egy kijelölt időpontban közgyűlést tartottak, amelynek fő hatáskörébe tartozott a választmányi tagok és tisztviselők megválasztása, az évi költségvetés jóváhagyása, az alapszabály esetleges megváltoztatása, beérkezett folyamodványok megtárgyalása és a választmányi határozatok elleni esetleges fellebbezések elbírálása. Választmányi tagsággal bírt az egyesület elnöke, az alelnök, a titkár, a pénztárnok, az ügyész, a háznagy, a könyvtárnok, valamint 6 (21) további választmányi tag. A választmány hatáskörébe tartozott a házirend megalkotása és betartásának felügyelete, a leltárral kapcsolatos ügyintézés, a számadások és a költségvetések megalkotása, a helyiségek bérlésével kapcsolatos ügyintézés és az egyéb szerződésekkel kapcsolatos ügyintézés, a pénztár vizsgálata és a döntés a multságok megrendezéséről. Bár kisebb eltérések vannak a két alapszabály megfogalmazásaiban, lényegi különbség nincs a két dokumentum között. A nemzeti narratíva hangsúlyosabb jelenlétére utal, hogy rózsahegyi alapszabály kimondja: a kör hivatalos nyelve a magyar. A liptószentmiklósi alapszabály ezzel szemben ezt a megjegyzést nem tartalmazza.⁵³

⁵³ ŠAB LM Fond Maďarského spoločenstvého kruhu v Ružomberku 1882-1921, Rózsahegyi Magyar Társaskör Alapszabálya.; A liptó-szent-miklósi magyar társalgási kör módosított alapszabályai. Liptószentmiklós, 1891.

4.3 A tagság

A két egyesületi alapszabály a tagokkal kapcsolatban szinte azonosan fogalmaz. Kör tagjává válhat minden feddhetetlen jellemű lakos. A belépés körülményeit már a szlovák társaskör esetén bemutattuk. A rózsahegyí egyesületbe belépéshez két, a liptószentmiklósi egyesületbe belépéshez egy ajánlásra volt szükség. A felvételi kérelemről a választmányi gyűlés szavazott. Az alapszabályok pontosan részletezik a tagság típusait és ehhez kapcsolódó tagsági díjak összegét, ugyanúgy, mint a kilépés vagy a kizárás lehetőségét és ennek menetét. Az alapszabályokban külön fejezetet szántak a tagok jogainak meghatározására. A tagok új tagokat ajánlhattak, választók és választhatók voltak, szavazati joggal bírtak, a kör helyiségeit és ingóságait használhatták, indítványt tehettek, vendéget vezethettek be a kör helyiségeibe, valamint részt vehettek az egyesület által szervezett rendezvényeken.⁵⁴

A Rózsahegyí Magyar Társaskör jegyzőkönyvei alapján megállapítható a tagok foglalkozása, sok esetben feltüntették ezt az adatot az új tagok felvételénél. Összefoglalva elmondható, hogy szlovák körhöz hasonlóan a tagok között főleg értelmiségieket, kereskedőket és iparosokat találunk. Feltűnő a megyei tisztviselők és hivatalnokok magasabb száma. Ilyennek tekinthetők a vasúti mérnökök, a postahivatal vezetője, a gimnáziumi tanárok, az állomásfőnök, az adótárnok.⁵⁵ Ez egyrészt azzal magyarázható, hogy a Liptóhoz hasonló szlovák többségű régiókban elsősorban a hivatalnoki réteg és a megye vezetése alkotta a helyi magyarságot.

A Rózsahegyí Magyar Társaskör 1883-1894 közötti jegyzőkönyvei hasonló tendenciát mutatnak a választmány összetételében is. Kiszely Vendel 1894-ig töltötte be az egyesület elnöki pozícióját, aki foglalkozását tekintve törvényszéki elnök volt. A rózsahegyí királyi törvényszék bírái és hivatalnokai között találjuk az egyesület választmányának több tagját is: Dr. Pohorányi Gyula, Winkler Manó, Pruzsinszky Miklós. A törvényszék szinte összes hivatalnoka legalább egyszerű tagja volt az egyesületnek. A rózsahegyí királyi ügyészség főügyésze Bobrovniczky László, a rózsahegyí királyi járási bíróság főbírája Króner András, valamint albírája Bobrovniczky Tamás szintén az egyesület választmányi tagjai, vagy az egyesület tisztségviselői voltak.⁵⁶

⁵⁴ ŠAB LM Fond Maďarského spoločenského kruhu v Ružomberku 1882-1921, Rózsahegyí Magyar Társaskör Alapszabálya.; A liptó-szent-miklósi magyar társalgási kör módosított alapszabályai. Liptószentmiklós, 1891.

⁵⁵ ŠAB LM Fond Maďarského spoločenského kruhu v Ružomberku 1882-1921, 1882-1894 jegyzőkönyvei.

⁵⁶ Kiss Gyula: Igazságügyi tiszti névtár és az E. F. Kir. Bíróságok szervezete. Első rész, Budapest, 1879, 75.

Feltételezhető, hogy a megyei hatalom képviselői számára szinte magától értetődő volt a belépés az egyesületbe. Ezt megerősíti a tagok létszámának vizsgálata is. Az 1881-es népszámlálás alapján a megyei lakosság 1,9 %-a vallotta magát magyar anyanyelvűnek, ami 1438 személyt jelentett. Rózsahegyen ez a szám 3,9 % volt, 228 személy.⁵⁷ Ezekhez az adatokhoz képest aránytalanul magas a Rózsahegyi Magyar Társaskör tagjainak száma. 1882-ben az egyesületnek 140 tagja volt⁵⁸, 1892-ben 110⁵⁹. Az, hogy milyen mértékben volt a megye hivatalnokai részéről a belépés önkéntes és meggyőződéses vagy mennyire történt inkább csupán illemből, a források alapján nem lehet eldönteni. Az utóbbi lehetőség mellett szól egy, a Liptó című hetilapban 1897-ben megjelent újságcikk, amelyben a szerző a Liptószentmiklósi Magyar Társalgókör állapotát elemzi. Megállapítása szerint a Magyar Társaskör által szervezett esti rendezvényeken már egy évtizede észrevehető a visszafejlődés, az eseményeket kevesen látogatják és inkább csupán üres szórakozást jelentenek. A szlovák egyesülettel kapcsolatban viszont megjegyzi: „..., ha a tótok által rendezett gyakori nemzeti színi előadásokat tekintetbe vesszük melyek a pseudo magyarok által több pártolásban vannak, mint akár a magyar színészet vagy felolvasás.” Az egyesület nemzeti narratíváját előtérbe helyezi a cikk szerzője, kifejtve azt a gondolatát, hogy minden egyes jóra való magyarnak szent kötelessége lenne részt venni az ilyen egyesületek életében, ezzel is a szlovák eseményeket ellensúlyozni: „[...] a pánszlávizmus egyre teret hódít, a magyarság az egész vonalon, minden alkalomnál vereséget szenved [...]” „Örülünk, hogy a magyar kaszinónk lassanként öntudatra ébred és legalább estélyek rendezése által a magyar társadalmat összefűzni iparkodik, mely semmi esetre sem sikerül neki, mert vannak közöttünk olyan elemek, mely minden áron az egyesülést, az összetartást a magyarok közt meggátolni törekednek.”⁶⁰

4.4 Egyesületi tevékenység

Ahogy szlovák párjánál, úgy a Magyar Társaskörnél is az egyik legfontosabb szempont a kutatási kérdések megválaszolásában az egyesület tevékenységének meghatározása. Amennyiben hasonló módon vizsgáljuk az egyesület éves költségvetéseit, mint ahogy a szlovák nyelvű kör esetében, láthatjuk, hogy a kiadások egy részét ugyanúgy a sajtó előfizetések és a

⁵⁷ Az 1881. év elején végrehajtott népszámlálás főbb eredményei megyék és községek szerint rendezve, II. kötet, Az Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1882, 160-163.

⁵⁸ ŠAB LM Fond Maďarského spoločenského kruhu v Ružomberku 1882-1921, 1886. december 26-ai közgyűlés jegyzőkönyve.

⁵⁹ ŠAB LM Fond Maďarského spoločenského kruhu v Ružomberku 1882-1921, A Rózsahegyi Magyar Társalgókör rendes tagjainak névjegyzéke. 1892.

⁶⁰ Néhány komoly szó. Liptó, 1897, V. évf., 45. sz., 1.

könyvtár fenntartása teszi ki. Ez nem meglepő, hiszen az olvasási kultúra fejlesztése mindkét vizsgált magyar egyesület alapszabályának célkitűzései között szerepel. Az 1889. évi költségvetésből kiderül, hogy a sajtó előfizetése körülbelül az összkiadások 15%-át teszi ki.⁶¹ Részletesen ismerjük az 1882. évi megrendelt hírlapok jegyzékét is. Ez a lista az elkövetkezendő időszakban csak minimálisan változott. A megrendelt sajtótermékek a következők: Nemzet, Egyetértés, Pesti napló, Pester Lloyd, Pester Journal, Borsszem Jankó, Bolond Istók, Neue Freie Presse, Magyarország és a Nagyvilág, Pesti Hírlap, Jogtudományi Közlöny, Tátravidéki Híradó, Függetlenség, Svornost, Illustrierte Leipziger, Országvilág, Fliegende Blätter, Fővárosi Lapok, Természettudományi Közlöny. Később még előfizettek a Liptó, a Vasárnapi Újság, a Boccaccio, a Budapesti Hírlap és a Magyar Katonai Szaklap című újságokra is.⁶² A sajtóelőfizetésről összefoglalóan elmondható, hogy a Rózsahelyi Magyar Társaság, de feltehetőleg a Liptószentmiklósi Magyar Társalgókör is leginkább magyar- és német nyelvű lapokat járatott. Kivételt egyedül a Svornost című lap képez, mely azonban erősen magyar- és kormánybarát hangnemben írt. Műfajukat tekintve megrendelésre kerültek politikai lapok, élcsepok, szaklapok, de könnyebb szórakoztatásra szánt lapok is.

A liptószentmiklósi, valamint a rózsahelyi egyesületnek is egyik fő tevékenysége a könyvtár fenntartása volt, amit az 1886-os rózsahelyi és az 1890-es liptószentmiklósi alapszabály is fontos célként jelölt meg. Mindkét egyesület tisztviselői között szerepelt egy-egy könyvtáros, aki a könyvállományért és a könyvek kölcsönzéséért, illetve visszavételért volt felelős.⁶³ A könyvtár működéséről az évi rendes közgyűlések jegyzőkönyveiből tudunk meg többet. Az 1882. december 26-i évi rendes közgyűlésen a könyvtárnok jelentésében az szerepel, hogy a könyvtár állománya leginkább a tagok adakozásából gyarapszik. Továbbá panasolja, hogy a könyvek sokszor nem kerülnek vissza, vagy ha igen, akkor is gyakran nagyon elhasznált állapotban. A közgyűlésen elhatározták, hogy az egyesületek által rendelt szépirodalmi, valamint élcsepok régebbi számai a könyvtár állományát fogják gyarapítani.⁶⁴ Az 1884. december 23-i választmányi ülés külön foglalkozik a könyvek visszavételének kérdéseivel és elrendeli, hogy a könyvtár minden szerdán és szombaton könyvtári órát tartson. A könyvtári

⁶¹ ŠAB LM Fond Maďarského spoločenského kruhu v Ružomberku 1882-1921, A rózsahelyi magyar társaságoknak 1889. évi bevétele és kiadásai.

⁶² Fond Maďarského spoločenského kruhu v Ružomberku 1882-1921, 1882-1894 évi jegyzőkönyvek.

⁶³ ŠAB LM Fond Maďarského spoločenského kruhu v Ružomberku 1882-1921, Rózsahelyi Magyar Társaság Alapszabálya.; A liptó-szent-miklósi magyar társalgási kör módosított alapszabályai. Liptószentmiklós, 1891.

⁶⁴ ŠAB LM Fond Maďarského spoločenského kruhu v Ružomberku 1882-1921, 1882. december 26-ai közgyűlés jegyzőkönyve.

óra mibenlétét a forrás sajnos nem részletezi.⁶⁵ A könyvtár jelentőségét az 1885. január 18-i évi rendes közgyűlés is bizonyítja, amelyen elhatározás születik, hogy a szilveszteri mulatság tombolabevételének egy részét a könyvtár számára kell kiutalni. Az összegnek a könyvek újrakötését kell fedeznie, mivel állapotuk már annyira rossz.⁶⁶ A nemzeti identitás helyi jellegzetességeinek azonosítása szempontjából leginkább a könyvállomány összetétele lehet segítségünkre. A Liptószentmiklósi Magyar Társalgókör könyvtárosa, Takács József, 1896-ban állította össze a könyvek címjegyzékét. 1896-ban az egyesület könyvtára 663 könyvet birtokolt. Nyelvi szempontból kizárólag magyar- és német nyelvű könyveket kínált a kör olvasóinak, leginkább szépirodalmi vagy ismeretterjesztő munkákat magyar és külföldi szerzőktől. A Pallas Lexikonától kezdve, Jókai Mór regényein át egészen Giovanni Boccaccio Dekameronjáig. A művek között találhatóak olyan magyar identitást jelképező művek is, mint Klapka György: Emlékeimből, Kossuth Lajos: Irataim, vagy Pulszky Ferenc: Életem és korom című munkája.⁶⁷

Az egyesület által szervezett eseményekről leginkább a sajtóból értesülhetünk. Ezek a következő kategóriák szerint csoportosíthatók: zenés-táncos esti rendezvények, irodalmi estek, együttműködés más egyesületekkel és megemlékezések. Az amatőr színjátszás támogatása a magyar egyesületek működésében nem volt jelentősen olyan mértékben, mint a Beseda esetében.

A Liptószentmiklósi Magyar Társalgókör rendszeresen rendezett esti zenés eseményeket. 1897. október 23-tól heti rendszerességgel megrendezésre kerültek szombati zenekaros, élőzenés táncestek. Az első alkalom bevételét a kör új termeinek bútorozására fordították. 1899. február 11-én a kör nagy mulatságot rendezett, tombolával és virradatig tartó tánccal.⁶⁸

Az irodalmi rendezvények körébe tartoztak a hölgy-estek, vagy a felolvasóestek. Mindkét esetben rendszeres összejövetelekről volt szó. Az első hölgy-estre 1897. december 4-én került sor. A programban felolvasás (Matuska László: Nőkről a nőknek), népdal előadás, szavalat (Komócsy József: Egy leányka ravatalánál, Ilosvay Hugó: Férjhez menjek?) szerepelt.⁶⁹ Hasonlóan zajlottak a felolvasóestek is. Az 1898. január 8-án tartott felolvasóest programját

⁶⁵ ŠAB LM Fond Maďarského spoločenského kruhu v Ružomberku 1882-1921, 1884. december 23-ai választmányi gyűlés jegyzőkönyve.

⁶⁶ ŠAB LM Fond Maďarského spoločenského kruhu v Ružomberku 1882-1921, 1885. január 18-ai közgyűlés jegyzőkönyve.

⁶⁷ A Liptó-Szent-Miklósi Magyar Társalgó-Kör tulajdonát képező könyvek címjegyzéke. Összeáll. Takács József. Liptószentmiklós, 1896.

⁶⁸ Kaszinói estélyek. Liptó, 5. évf., 42. sz., 1897.

⁶⁹ Magyar Társalgó Kör. Liptó, 5. évf., 48. sz., 1897.

részletesen ismerjük. Ekkor, többek között, Arany János Hunyadi László című művét is előadták.⁷⁰

Az egyesületek által szervezett megemlékezések vizsgálata kimondottan fontos a kutatás tárgya szempontjából. Közvetlen forrás csak az 1898-as március 15-ei megemlékezéssel kapcsolatban áll rendelkezésre. A Liptó című lap cikke viszont megjegyzi, hogy rendszeres, évente megtartott eseményről van szó. 1898-ban Petőfi halálának évfordulójával kötötték össze az eseményt, amely nagy közvacsorával és felolvasással zárult.⁷¹

Az együttműködés a többi egyesülettel önálló típusa volt az egyesületi tevékenységnek. Ugyanúgy, ahogy a szlovák nyelvű egyesület, a Rózsahegyi Magyar Társaskör is kapcsolatban állt kifejezetten nemzeti jellegű egyesületekkel. Az 1884. december 23-án tartott választmányi gyűlésen Kiszely Vendel, a kör elnöke, indítványozta, hogy a társaskör, testületileg lépjen be a Felső-Magyarországi Közművelődési Egyletbe.⁷² Az 1885. január 18-án tartott rendes évi közgyűlés jóváhagyta az indítványt, majd a kör alapítóként csatlakozott a FEMKÉ-hez.⁷³ 1888-ban a Rózsahegyi Magyar Társaskör hangversenyt is rendezett, amelynek bevételét a Felső-Magyarországi Közművelődési Egylet javára fordították. A befolyt 115 forint összeget az egylet nyitrai központja szívélyes levélben köszönte meg.⁷⁴

⁷⁰ Felolvasó-estély. Liptó, 5. évf., 47.sz., 1897.

⁷¹ Március 15. megünneplése. Liptó, 6. évf., 11. sz., 1898.

⁷² ŠAB LM Fond Maďarského spoločenského kruhu v Ružomberku 1882-1921, 1884. december 23-ai választmányi gyűlés jegyzőkönyve.

⁷³ ŠAB LM Fond Maďarského spoločenského kruhu v Ružomberku 1882-1921, 1885. január 18-ai közgyűlés jegyzőkönyve.

⁷⁴ ŠAB LM Fond Maďarského spoločenského kruhu v Ružomberku 1882-1921, Felvidéki Magyar Közművelődési Egyesület a Rózsahegyi Magyar Társaskör tiszteletes elnökségének, 1884. május 14.

5. Összefoglaló

Kutatási eredmények

A kutatásban két, jellegét tekintve hasonló egyesületet vizsgáltam. A Szlovák Társaskört, azaz Besedát, valamint a Magyar Társaskört (liptószentmiklósi és rózsahegyit), melyeket előre meghatározott kutatási kérdések és szempontok alapján elemeztem.

Megállapítható, hogy a vizsgált időszakban a két egyesület belső működése és alapszabálya szinte azonos volt. Ez egyrészt az egyesületi jegyzőkönyvek alapján jelenthető ki, másrészt a bemutatott források alapján bizonyítható, hogy a Szlovák Társaskör alapszabálya a Liptószentmiklósi Magyar Társalgókör mintájára íródott. Kisebb, jelentéktelen eltérések persze adódhattak, ahogy azt a rózsahegyit és liptószentmiklósi egyesületek alapszabályai között is tapasztaltuk. Az egyesületek tevékenységének rekonstruálása alapján elmondható, hogy tevékenységük fő pillérét a sajtó előfizetések, a könyvtár fenntartása, az esti zenés-táncos rendezvények szervezése és az irodalmi programok rendezése jelentették. A Beseda esetében hangsúlyos volt még a színházi előadások szervezése és az amatőr színjátszás támogatása, ami nagyrészt az egyesület korábbi működéséhez kapcsolódott. A Beseda alapításakor elfogadott, 1862-es alapszabály még a színjátszás támogatását is az egyik fő céljának tekintette. A két egyesület tagságának összetételét tekintve azt látjuk, hogy mindkét esetben az adott nemzet helyi elitje vett részt az egyesület vezetésében. A tagok között szerepelnek értelmiségiek, iparosok és kereskedők is.

Kutatásom során elsősorban arra a kérdésre kerestem a választ, hogyan és milyen eszközökkel próbálta a két egyesület a nyelvi és nemzeti identitást erősíteni a tagjaiban. Fontos kiemelni, hogy az alapszabályok nemzeti narratívát egyáltalán nem tartalmaztak és deklarálták a politikai és az egyházi kérdések kizárását. A deklarált cél a művelődés terjesztése volt. A felszín alatt viszont mindkét esetben találkozunk a nemzeti és a nyelvi identitás erősítésével. A Szlovák Társaskör esetében ez elsősorban az előfizetett sajtótermékek kínálatában látjuk. Bár előfizettek magyar és kormánybarát lapokra is, de többségben így is a szlovák nemzeti mozgalmat támogató, vagy akár a cseh-szlovák kölcsönösség gondolatát hirdető lapok voltak. A konkrét sajtótermékek rendeléséről az egyesület vezetése döntött. Az esti zenés-táncos események, vagy az irodalmi rendezvények esetében azt láttuk, hogy a konkrét programpontok sokszor tartalmaztak nemzeti narratívát. Ilyen volt például Uram Rehor- Podtatranský az egyesület új termeinek megnyitása alkalmából elmondott nyitóbeszéde, a rendezvényeken elszavalt versek kiválasztása, vagy az előadott színházi darabok repertoárja. A Magyar

Társaskör esetében a sajtótermékek előfizetésénél ugyanezzel a jelenséggel találkozunk. Ebben az esetben kizárólag magyar és német nyelvű lapok kerültek a tagokhoz. Kivételt képezett a magyarbarát hangnemben tudósító Svornost' című lap. A Magyar Társaskör esetében ismerjük a könyvtár állományának címjegyzékét, amiből szintén kitűnik a magyar nyelv kizárólagos előnyben részesítése. Elsősorban olyan szerzőktől tartalmazott köteteket a könyvtár, akik kimondottan a magyar nemzeti identitást szimbolizálják. A magyar nyelvi és nemzeti identitás erősítésének eszközeihez, a március 15-ei megemlékezések rendszeres szervezése is kétségtelenül hozzátartozott.

A látszólag a politikai és az egyházi ügyektől elzárkózó egyesületeknél a fent felsorolt elemeken kívül további nemzeti és politikai narratívát viselő részletekkel is találkoztunk. A szlovák Beseda vezetésében több olyan személy is működött, aki a szlovák nemzeti mozgalom jeles személyisége, sőt, kifejezetten a Szlovák Nemzeti Párt aktív politikusa volt. Az egyesület hozzájárult a nemzeti szempontból erőteljesen fellépő Szlovák Múzeumi Egylet megalapításához. A Magyar Társaskör politikai és nemzeti narratívája a Felvidéki Magyar Közművelődési Egyesülettel való együttműködésben is megmutatkozott. Végezetül, az adott nyelvű sajtó – mindkét esetben – a saját egyesületéről, mint az adott nemzeti mozgalom fontos intézményéről számolt be, kiemelve annak a nemzeti életben játszott jelentős szerepét.

6. Bibliográfia

Levéltári források

Štátny archív v Žiline so sídlom v Bytči (ŠAB)

Liptovská župa II, Hlavný župan, A. Písomnosti dôverné, b. spisy, 1895, 1444. doboz, 2585.

Liptovská župa II, Hlavný župan, A. Písomnosti dôverné, b. spisy, 1894, 1444. doboz, 2583.

Liptovská župa II, Hlavný župan, A. Písomnosti dôverné, b. spisy, 1897, 1445. doboz, 2586.

Liptovská župa II, Písomnosti podžupana, B. Administratívne písomnosti, c. spisy, 1895, 1916. doboz, 3075.

Liptovská župa II, Písomnosti podžupana, B. Administratívne písomnosti, c. spisy, 1886, 1756. doboz, 3015.

Liptovská župa II, Písomnosti podžupana, B. Administratívne písomnosti, c. spisy, 1892, 1843. doboz, 3045.

Štátny archív v Žiline so sídlom v Bytči- pracovisko Liptovský Mikuláš (ŠAB LM)

Fond Besedy v Liptovskom Mikuláši 1862-1938

Fond Maďarského spoločenského kruhu v Ružomberku 1882-1921

Kiadott források

A liptó-szent-miklósi magyar társalgási kör módosított alapszabályai. Liptószentmiklós, 1891.

A Liptó-Szent-Miklósi Magyar Társalgó-Kör tulajdonát képező könyvek czimjegyzéke.

Összeáll. Takács József. Liptószentmiklós, 1896.

Az 1881. év elején végrehajtott népszámlálás főbb eredményei megyék és községek szerint rendezve, II. kötet, Az Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1882.

Kiss Gyula: Igazságügyi tiszti névtár és az E. F. Kir. Biróságok szervezete. Első rész Budapest, 1879.

Sajtó

Liptó, 1897-1899

Orol, 1874

Pešťbudínske Vedomosti, 1861, 1863, 1865

Slovenské listy, 1897-1899

Felhasznált szakirodalom

Ábrahám Barna: A nemzetiségi törvény szlovák szemmel. Erdélyi Jogélet, III. Folyam(2020), 2. 124-139.

Ábrahám Barna: Megmaradni vagy beolvadni? A szlovákság polgárosodása a 19. század második felében. Kalligram Kiadó, Pozsony, 2016.

Bősze Sándor: Az egyesületi élet a polgári szabadság...Somogy megye egyesületei a dualizmus korában. Somogy Megyei Levéltár, Kaposvár, 1997.

Halász Iván: Uhorsko a podoby slovenskej identity v dlhom 19. storočí. Kalligram, Bratislava, 2011.

Kováč, Dušan: Szlovákia története. Kalligram, Pozsony, 2011.

Kovačevičová, Soňa: Liptovský svätý Mikuláš, Mesto spolkov a kultúry v rokoch 1830-1945, Liptovský Mikuláš, 1993.

Szarka László: Szlovák nemzeti fejlődés- magyar nemzetiségi politika. Kalligram Könyvkiadó, Pozsony, 1995.

Švorc, Peter: Juraj Janoška – kňaz a politik. In. Juráš, Ján (ed.). Sláva šľachetným. Liptovský Mikuláš, Spolok Martina Rázusa, 2010.

Zatykó Margit: Politikai állásfoglalás Magyarhon mellett. Az Új Szlovák Iskola, mint a szlovák-magyar megegyezés szószólója a dualizmus korának első éveiben. Pro Minoritate, 2020. tavasz, 72-76.

Online források

Ružiak, Ján, online:

<https://web.archive.org/web/20160305010735/http://www.presov.sk/portal/?c=12&id=15413>

letöltés ideje: 2022.12.16.

Džentlmen slovenskej politiky, online:

<http://web.archive.org/web/20070630104741/www.civil.gov.sk/archiv/casopis/2002/21/2126mi.htm> 2022.12.16.

Hviezdoslav, Pavol Országh: K Tatrám (1890) online:

https://zlatyfond.sme.sk/dielo/196/Orszagh-Hviezdoslav_Zalmy-a-hymny/6 letöltés ideje: 2022.12.20.

Rehor Uram-Podtatranský online: <https://www.litcentrum.sk/autor/rehor-uram-podtatransky> letöltés ideje: 2023.01.5.

Pavol Országh Hviezdoslav online: <https://www.litcentrum.sk/autor/pavol-orszagh-hviezdoslav/komplexna-charakteristika-tvorby> letöltés ideje: 2022.01.5.